

Бехістунскі надпіс

*Пераклад са старажытна-
персідскай мовы*

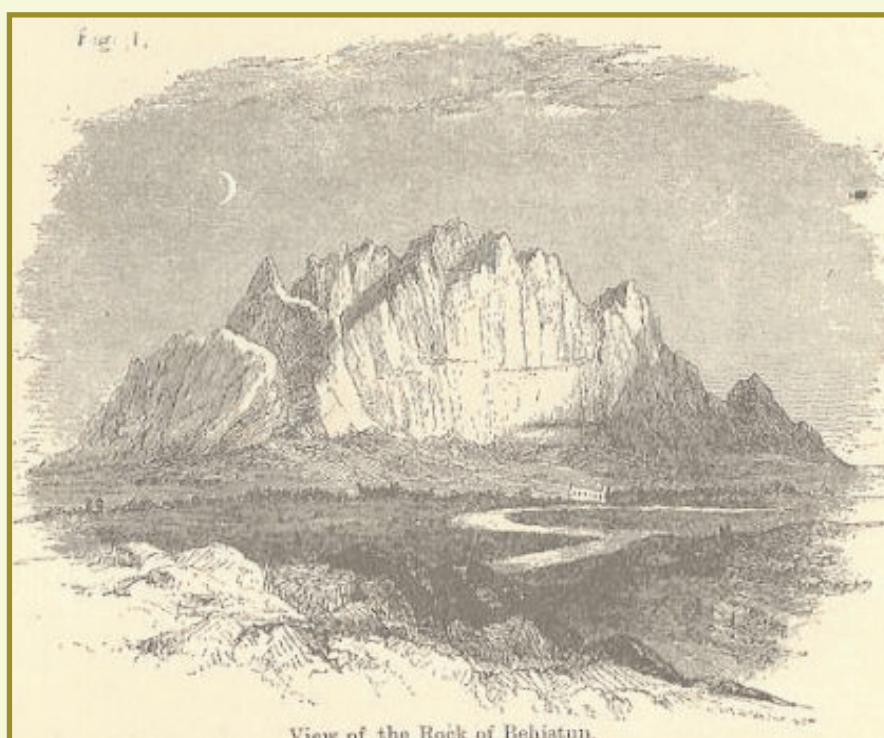
Юлі Кухарчык

Бехістунскі надпіс цара Дарыя Вялікага Пераклад са старажытнаперсідскай мовы Юлі Кухарчык

Краявід вёскі Бісутун і старажытнага караваннага шляху з Міжрэчча ў Іран (зверху).

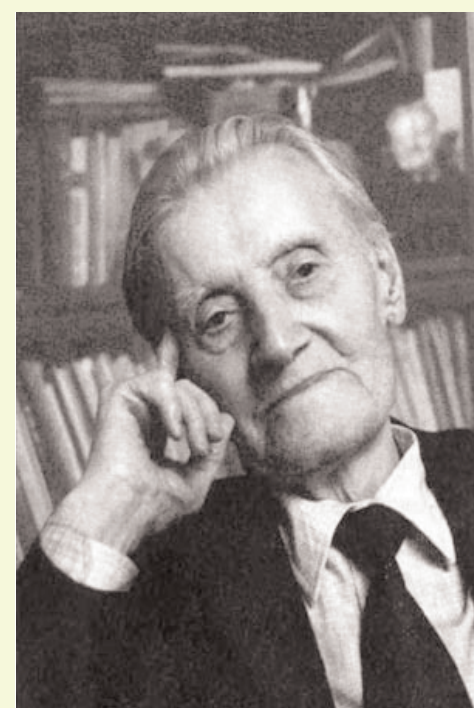
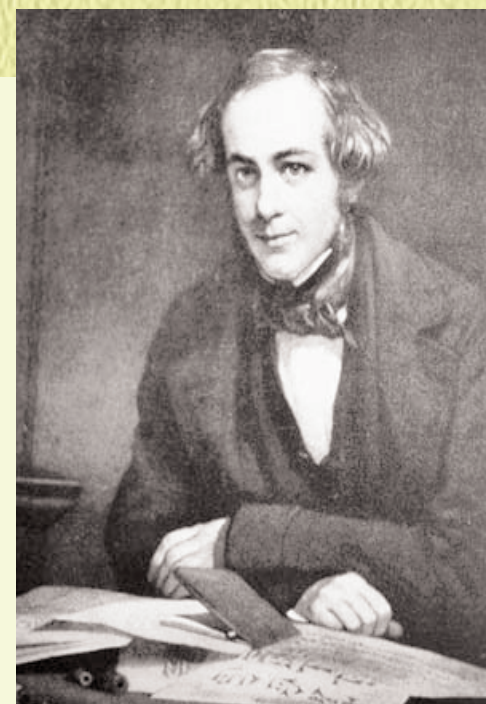
Скала Бехістун. Малюнак Г.Роўленсана.

чэнне гэтага гістарычнага помніка. Варта адцэміць, што існуе шмат прац, прысвечаных як асабіста гэтаму эпиграфічнаму помніку, так і працы, дзе гэты помнік выступае галоўнай гістарычнай крыніцай, а гэта патрабуе рознага кшталту крыніцазнаўчага аналізу.

Надпіс знаходзіцца ў мясцовасці Бехістун (суч. نوتسیب) на паўночным захадзе ад Экбатан, паміж Керманшахам і Хамаданам. На тэрыторыі старажытнай Мідыі, на ўцёсе, каля якога праходзіў караванны шлях з Міжрэчча ў Іран і далей на Ўсход. Зараз тут праходзіць дарога з Тэгерана ў Багдад.

Надпіс уключае тры варыянты аднаго тэкста, які запісаны рознымі клінапіснымі сістэмамі пісьма: старажытнаперсідскай, эламскай і вавілонскай. Пры гэтым, апошні, пяты слупок, напісаны толькі на старажытнаперсідскай мове.

Пачатак вывучэння надпісу ў Бехістуне быў пакладзены ў 1838 г., калі брытанскі афіцэр Генры Роўлінсан упершыню пераклаў старажытнаперсідскі тэкст. Пасля гэтага пачалося сістэматычнае вывучэнне гэтага гістарычнага помніка.

Выява Дарыя I.

Некаторыя даследчыкі Бехістунскага надпісу (зверху ўніз): Г. Роўлін сан, В.Абаеў, М.Дандамаеў.

Сярод іх працы Оперта Ж., Струве В.В., Абаева В.І, Дандамаева М.А., Кінга Л., Томпсана Р., Кента Р.Г. і інш.

Бехістунскі надпіс з'яўляецца самым вялікім надпісам на старажытнаперсідскай мове, а таксама адзіным сапраўды гістарычным персідскім тэкстам па гісторыі краіны. Агульная высата надпісу складае 7,8 метраў, а даўжыня 22 метра. У цэнтры кампазіцыі 5 слупкоў надпісу на старажытнаперсідскай мове, над імі рэльефныя выявы Дарыя I і ягоных жаўнераў. Над усёй пазначанай групай распасціраецца Ахурамазда.

У асноўным надпіс распядае пра паўстанні, ахапіўшыя Персідскую імперыю пасля ўзыходжання на трон Дарыя I. Падзеі, запісаныя Дарыям у першых чатырох слупках, адбыліся ў першы год уладарання Дарыя I, пачынаючы з забойства Гауматы ў кастрычніку 522 г. да н.э. і да лістапада 521 г. да н.э. Храналогія апошняга слупка выклікае некаторыя спрэчкі сярод гісторыкаў, аднак лічыцца, што падзеі, што апісаны ў ім, адбыліся на другі і трэці гады ўладарання Дарыя. Такім чынам, можна казаць, што гэты помнік быў створаны паміж 521 і 520 гг. да н.э. персідскім царом Дарыем I.

Пераклад выкананы па выданню:

Kent R.G. Old Persian Grammar, Texts, Lexicon, 2nd rev. ed., New Haven, 1953

I СЛУПОК

1 : adam : Dârayavaush : xshâyathiya : vazraka :
xshâyatha : xshâyathiy
2 ânâm : xshâyathiya : Pârsaiy : xshâyathiya :
dahyûnâm : Visht
3 âspahyâ : puça : Arshâmahyâ napâ : Haxâmanishiya
: thâtiy :
4 Dârayavaush : xshâyathiya : manâ : pitâ : Vishtâspa
: Vishtâspahyâ : pitâ : Arsh
5 âma : Arshâmahyâ : pitâ : Ariyâramna : Ariyâram
nahyâ : pitâ : Cishpish : Cishp
6 âish : pitâ : Haxâmanish : thâtiy : Dârayavaush :
xshâthiya : avahyarâ
7 diy : vayam : Haxâmanishiyâ : thahyâmahy : hacâ :
paruviyata : âmâtâ : ama
8 hy hacâ : paruviyata : hyâ : amâxam : taumâ : xshây
athiyâ : âha : th
9 âtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : VIII : manâ :
taumâyâ : tyaiy : paruvam
10 xshâyathiyâ : âha : adam navama : IX : duvitâ-
paranam : vavam : xshâyathi
11 yâ : amahy : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya :
vashnâ : Auramazd
12 âha : adam : xshâyathiya : amiy : Auzamazdâ :
xshaçam : manâ : frâbara : th
13 âtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : imâ : dahyâva :
tyâ : manâ : patiyâisha : vashn
14 â : Auramazdâha : adamshâm : xshâyathiya : âham
: Pârsa : Ūvja : Bâbirush : A
15 thurâ : Arabâya : Mudrâya : tyaiy : drayahyâ : Sparda
: Yauna : Mâda : Armina : Kat
16 patuka : Parthava : Zraka : Haraiva : Uvârazmîy :
Bâxtrish : Suguda : Gadâra : Sa
17 ka : Thatagush : Haraumatish : Maka : fraharavam
: dahyâva : XXIII : thâtiy : Dâra
18 yavaush : xshâyathiya : imâ : dahyâva : tyâ : manâ :
patiyâita : vashnâ : Au
19 ramazdâha : manâ : badakâ : âhatâ : manâ : bâjim :
abaratâ : tyashâm : hacâma
20 : athahya : xshapava : raucapativâ : ava : akunavay-
atâ : thâtiy : Dârayava
21 ush : xshâyathiya : atar : imâ : dahyâva : martiya :
hya : âgariya : âha : avam : u
22 bartam : abaram : hya : arika : âha : avam : ufrastam
: aparsam : vashnâ : Auramazdâ
23 ha : imâ : dahyâva : tyanâ : manâ : dâtâ : apariyâya
: yathâshâm : hacâma : athah
24 ya : avathâ : akunavayatâ : thâtiy : Dârayavaush :
xshâyathiya : Auramazdâ

ПЕРАКЛАД:

(1-3) Я, Дарый, вялікі цар, цар цароў, цар у Персіі, цар краін, сын Віштаспы, унук Аршамы, Ахеменід.

(3-6) Кажа Дарый, цар: “Мой бацька Віштаспа, бацька Віштаспы Аршама, бацька Аршамы Арыярамна, чый бацька Чышпыш, бацька Чышпыша Ахемен”.

(6-8) Кажа Дарый, цар: “Таму мы [i] называемся Ахеменидами. Даўно мы былі шляхетнымі. Даўно, хто з нашай сям’і, царамі былі”.

(8-11) Кажа Дарый, цар: “Восем [чалавек] з нашай сям’і раней царамі былі. Я дзевяты. Мы, дзевяць, раней і зараз царамі былі[1]”.

(11-12) Кажа Дарый, цар: “Па волі Ахурамазды я цар. Ахурамазда мне царства прынёс[2]”.

(12-17) Кажа Дарый, цар: “Па волі Ахурамазды гэтыя краіны мне дасталіся. Я быў ім царом: Персія, Элам, Вавілонія, Асірыя, Аравія, Егіпет, [краіны], якія ў мора, Фракія, Іонія, Мідыя, Арменія, Кападокія, Парфія, Дрангіяна, Арэя, Харэзм, Бактрыя, Сагдыяна, Гандара, Сака, Сатагідыя, Арахосія, Мака -- 23 краіны па чарзе”.

(17-20) Кажа Дарый, цар: “Гэтыя краіны мне дасталіся[3]. Я ім царом быў. Па волі Ахурамазды мае прыхільнікі, якія мне даніну прыносілі. Тое, што [ім] казалі днём і ноччу, тое яны рабілі[4]”.

(20-24) Кажа Дарый, цар: “Сярод гэтых краін чалавека, які лаяльны быў, я ўзнагароджваў, [а] ворага караў. Па волі Ахурамазды гэтыя краіны прытрымліваліся майго закону. Тое, што [ім] казаў днём і ноччу, тое яны рабілі”.

(24-26) Кажа Дарый, цар: “Ахурамазда мне гэтае царства прынёс. Ахурамазда мне дапамог, калі я гэтае царства аб’яднаў. Па волі Ахурамазды гэтае царства я трымаю”.

(26-35) Кажа Дарый, цар: “Гэта тое, што мною зроблена пасля [таго як] царом стаў. Камбіз[5], сын Кіра[6], з нашай сям’і, ён тут царом быў. У гэтага Камбіза быў брат, якога звалі Бардзія, ад адной маці і аднаго бацькі з Камбізам”. Калі Камбіз Бардзію забіў, народ не ведаў, што Бардзія забіты. Камбіз у Егіпет пайшоў. Тады народ варожым стаў. Тады хлусні многа стала і ў Персіі, і ў Егіпце, і ў другіх краінах”.

[1] Спроба легітымізацыі Дарыем I сваёй улады.

[2] Таксама мае сэнс “імперыя”, “улада”.

[3] Lit. дайшлі.

[4] Граматычна абодва дзеяслова, і казаць, і рабіць, уяўляюць сабою пасіўнае прыслоўе мінулага часу.

[5] Цар дынастыі Ахеменідаў з 529 па 522 г. да н.э. Сын Кіра.. Менавіта Камбіз далучыў да імперыі персаў Егіпет у 525 г. да н.э.

[6] Кір Вялікі (580-529 гг да н.э). Заснавальнік імперыі Ахеменідаў.

Прарысоўка Бехістунскага надпісу.

25 maiy : ima xshaçam : frâbara : Auramazdâmaiy : ur-
astâm : abara : yâtâ : ima : xshaçam :
26 hamadârayaiy : vashnâ : Auramazdâha : ima :
xshaçam : dârayâmiy : thâ
27 tiy : Dârayavaush : xshâyathiya : ima : tya : manâ :
kartam : pasâva : yathâ : xsh
28 âyathiya : abavam : Kabûjiya : nâma : Kûraush : puça
: amâxam : taumây
29 â : hauvam : idâ : xshâyathiya : âha : avahyâ :
Kabûjiyahyâ : brâ
30 tâ : Bardiya : nâma : âha : hamâtâ : hamapitâ :
Kabûjiyahyâ : pasâva : Ka
31 bûjiya : avam : Bardiyam : avâja : yathâ : Kabûjiya :
Bardiyam : avâja : kârahy
32 â : naiy : azdâ : abava : tya : Bardiya : avajata :
pasâva : Kabûjiya : Mudrâyam
33 : ashiyava : yathâ : Kabûjiya : Mudrâyam : ashiyava
: pasâva : kâra : arika : abava
34 : pasâva : drauga : dahyauvâ : vasiy : abava : utâ :

маг[7], якога звалі Гаумата. Ён паўстаў у Пішыяўвадзі[8] ў гары Аракадрыш. 14 месяцы віяхна[9] мінулае было. Калі ён паўстаў, народу так хлусіў: “Я, Бардзія, сын Кіра, брат Камбіза”. Тады народ увесь варожым стаў і ад Камбіза перайшоў да яго, і Персія, і Мідыя і іншыя краіны. Ён захапіў царства 9 дня месяца гармапада[10]. Тады Камбіз памёр[11]”.

(43-48) Кажа Дарый, цар: “Гэта царства, якое маг Гаумата забраў у Камбіза, якое заўсёды належала нашай сям’і. Гаумата, маг, забраў у Камбіза і Персію, і Мідыю, і іншыя краіны, захапіў іх, прысвоіў сабе. Ён царом стаў”.

(48-61) Кажа Дарый, цар: “Не было чалавека, ні перса, ні мідыйца, ні ў нашай сям’і -- нікога, хто ў гэтага Гауматы, мага, забраў царства. Народ вельмі баяўся яго, што ён заб’е ўсіх, хто раней ведаў Бардзію. Ён забіў бы людзей, калі б (яны) даведаліся, што ён не Бардзія, сын Кіра. Ніхто не адважыўся сказаць нічога супраць Гауматы,

[7] Нельга ўяўляць, што “маг” - тое ж самае, што “чараўнік”. Маг – гэта этнонім, які пазначае адно з плямёнаў, якое пражывала на тэрыторыі Мідыі.

[8] Мясцовасць на паўночным захадзе Персіі.

[9] 14 сакавіка 522 года.

[10] 9 красавіка 522 года.

[11] Для пазначэння дзеяслова “памёр” у надпісу выкарыстоўваецца адметны выраз Uvāmaršiyuš amariyatā. Наконт яго перакладу выкарыстоўваюцца розныя выразы, якія пазначаюць, як памёр Камбіз. Гэта "памёр сваёй смерцю" (Шульцэ В, Леманн-Гаупт). Іншыя лічаць, што гэты тэрмін пазначае, што Камбіз скончыў сваё жыццё самагубствам (Херцфельд Е., Маркварт Д., Кент Р.Г.). А Дандамаеў лічыць, што гэты глагольны выраз пазначае, што з пункту гледжання Дарыя Камбіз памёр менавіта так, як заслугоўваў, за ўсе тыя злачынствы, што ён зрабіў. Дакладней глядзіце артыкул Дандамаева М.А. "Древний мир". Сборник статей академику В.В. Струве. М., 1962 г. С. 371-376.

Pârsaiy : utâ : Mâdaiy : ut
35 â : aniyâuvâ : dahyushuvâ : thâtiy : Dârayavaush :
xshâyathiya : pa
36 sâva : I martiya : magush : âha : Gaumâta : nâma :
hauv : udapatatâ : hacâ : Paishi
37 yâuvâdâyâ : Arakadrish : nâma : kaufa : hacâ :
avadasha : Viyaxnahya : mâh
38 yâ : XIV : raucabish : thakatâ : âha : yadiy : udap-
atatâ : hauv : kârahyâ : avathâ
39 : adurujiya : adam : Bardiya : amiy : hya : Kûraush :
puça : Kabûjiyahyâ : br
40 âtâ : pasâva : kâra : haruva : hamiçiya : abava : hacâ
: Kabûjiyâ : abiy : avam :
41 ashiyava : utâ : Pârsa : utâ : Mâda : utâ : aniyâ :
dahyâva : xshaçam : hauv
42 : agarbâyatâ : Garmapadahya : mâhyâ : IX : rau-
cabish : thakatâ : âha : avathâ : xsha
43 çam : agarbâyatâ : pasâva : Kabûjiya : uvâ-
marshiyush : amariyatâ : thâtiy
44 : Dârayavaush : xshâyathiya : aita : xshaçam : tya :
Gaumâta : hya : magush : adîn
45 â : Kabûjiyam : aita : xshaçam : hacâ : paruviyata :
amâxam : taumâyâ : â
46 ha : pasâva : Gaumâta : hya : adînâ : Kabûjiyam :
utâ : Pârsam : utâ
47 : Mâdam : utâ : aniyâ : dahyâva : hauv : âyasatâ :
uvâpashiyam : akutâ : hau
48 v : xshâyathiya : abava : thâtiy : Dârayavaush :
xshâyathiya : naiy : âha : martiya :
49 naiy : Pârsa : naiy : Mâda : naiy : amâxam :
taumâyâ : kashciy : hya : avam : Gau
50 mâtam : tyam : magum : xshaçam : dîtam : caxriyâ
: kârashim : hacâ : darsham : a
51 tarsa : kâram : vasiy : avâjaniyâ : hya : paranam :
Bardiyam : adânâ : avahyar
52 âdiy : kâram : avâjaniyâ : mâtyamâm : xshnâsâtiy :
tya : adam : naiy : Bard
53 iya : amiy : hya : Kûraush : puça : kashciy : naiy :
adarshnaush : cishciy : thastana
54 iy : pariy : Gaumâtam : tyam : magum : yâtâ : adam
: arasam : pasâva : adam : Aura
55 maz(d)âm : patiyâvahyaiy : Auramazdâmai : up-
astâm : abara : Bâgayâdaish :
56 mâhyâ : X : raucabish : thakatâ : âha : avathâ : adam
: hadâ : kamnaibish : martiyaibi
57 sh : avam : Gaumâtam : tyam : magum avâjanam :

мага, пакуль я не прыйшоў. Тады я Ахурамаздзе пама-
ліўся. Ахурамазда мне дапамог, 10 дня месяца бага-
ядзі[12] мінулае было. Тады я разам з некалькімі
людзьмі гэтага Гаумату, мага, забіў і найпершых яго пры-
хільнікаў. У крэпасці Сікаяўватыш, у краіне Нісайя[13],
што ў Мідыі, там я яго забіў”.

(61-71) Кажа Дарый, цар: “Царства, якое ў нашай сям’і
было адабрана, я на месца яго паставіў. Храмы, якія Гау-
мата, маг, разрабаваў, я вярнуў на месца народу, і пашы,
і статак, і гаспадарку[14], і хаты, якія Гаумата, маг, у іх за-
браў. Я народ на месца паставіў, і Персію, і Мідыю, і
іншыя краіны. Я вярнуў назад тое, што было адабрана.
Па волі Ахурамазды я цяжка працаваў да тых часоў, па-
куль наш род на месца паставіў. Па волі Ахурамазды я
цяжка працаваў, каб Гаумата, маг, наш дом не адабраў”.

(71-72) Кажа Дарый, цар: “Гэта тое, што я зрабіў, калі
царом стаў”.

(72-81) Кажа Дарый, цар: “Калі я Гаумату, мага, забіў,
тады адзін чалавек, імя якога Асіна, сын Упадарма[15].
Ён паўстаў у Эламе. Народу ў гэты момант ён казаў: “Я
цар у Эламе”. Тады эламіты варожымі да мяне сталі [і]
да гэтага Асіны перайшлі. Ён царом стаў у Эламе. І яшчэ
адзін чалавек, вавіланянін, імя якога Надзінту-Бел, сын
Айнайра. Ён паўстаў у Вавілоне. Далей ён так падманваў
народ: “Я Навухаданосар, сын Набаніда[16]”. Тады ўвесь
вавілонскі народ да гэтага Надзінту-Бела перайшоў. Ва-
вілон варожым стаў. Уладу ў Вавілоне ён захапіў.”

(81-83) Кажа Дарый, цар: “Тады я паслаў у Элам[17].
Таго Асіну звязанага прывялі да[18] мяне. Я забіў яго”.

(83-90) “Тады я ў Вавілон накіраваўся, да гэтага Надінту-
Бела, які называў сябе Навухаданосарам. Армія Над-
зінту-Бела трымала Тыгр. Там яно знаходзілася і караблі
там былі[19]. Тады я войска пагрузіў на надзьмутыя
скуры каровы. Другую [частку] на вярблюдаў, [а] для
астатніх знайшоў коней. Ахурамазда мне дапамог. Па
волі Ахурамазды мы перабраліся праз Тыгр. Там я зусім
разбіў армію Надзінту-Бела. Гэта было 26 дня месяца
асіядзія[20], калі бойка адбылася”.

(90-96) Кажа Дарый, цар: “Тады я накіраваўся ў
Вавілон. Надзінту-Бел, які называў сябе Навухаданоса-

[12] 10 верасня 522 г. да н.э.

[13] Вобласць города Раці на паўночным усходзе ад Экбатан.

[14] Спрэчны пераклад.

[15] Тут і далей выкарыстоўваюцца прозвішча цароў мясцовых дынастый, якія кіравалі гэтымі краінамі да Ахе-
менідаў, з мэтай даказаць легітымнасць сваіх прэтэнзій на ўладу.

[16] Набанід (553-539 гг.) апошні вавілонскі цар да заваявання персідскіх цароў. Вельмі знакамітая фігура ў
біблейскай гісторыі.

[17] На жаль, з тэксту не зразумела, каго Дарый накіраваў у Элам.

[19] Грамат. у гэтым пасажа выкарыстоўваецца прыслоўны зварот і дзеяслоў у пасіўнай форме.

[20] Спрэчны пераклад.

[21] 26 снежня 522 г. да н.э.

utâ : tyaishaiy : frathamâ : mar
58 tiyâ : anushiyâ : âhatâ : Sikayauvatish : nâmâ : didâ : Nisâya : nâ
59 mâ : dahyâush : Mâdaiy : avadashim : avâjanam : xshaçamshim : adam : adînam : va
60 shnâ : Auramazdâha : adam : xshâyathiya : abavam : Auramazdâ : xshaçam : manâ : fr
61 âbara : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : xshaçam : tya : hacâ : amâxam ta
62 umâyâ : parâbartam : âha : ava : adam : patipadam : akunavam : adamshim : gâtha
63 vâ : avâstâyam : yathâ : paruvamciy : avayjâ : adam : akuravam : âyadan
64 â : tyâ : Gaumâta : hya : magush : viyaka : adam : niyaçarayam : kârahyâ : abi
65 carish : gaithâmçâ : mâniyamçâ : vithbishcâ : tyâdish : Gaumâta : hya :
66 magush : adînâ : adam : kâram : gâthavâ : avâstâyam : Pârsamçâ : Mâdamc
67 â : utâ : aniyâ : dahyâva : yathâ : paruvamciy : avathâ : adam : tya : parâbarta
68 m : patiyabaram : vashnâ : Auramazdâha : ima : adam : akunavam : adam : hamataxshaiy :
69 yâtâ : vitham : tyâm : amâxam : gâthavâ : avâstâyam : yathâ : paruvamciy :
70 avathâ : adam : hamataxshaiy : vashnâ : Auramazdâha : yathâ : Gaumâta : hya : magu
71 sh : vitham : tyâm : amâxam : naiy : parâbara : thâtiy : Dârayavaush : xshâyath
72 iya : ima : tya : adam : akunavam : pasâva : yathâ : xshâyathiya : abavam : thâtiy
73 : Dârayavaush : xshâyathiya : yathâ : adam : Gaumâtam : tyam : magum avâjanam : pa
74 sâva : I martiya : Âçina : nâma : Upadarmahyâ : puça : hauv : udapatatâ : Ûvjai
75 y : kârahyâ : avathâ : athaha : adam : Ûvjaiy : xshâyathiya : amiy : pasâva : Ûv
76 jiyâ : hamiçiyâ : abava : abiy : avam : Âçinam : ashiyava : hauv : xshâyathiya
77 abava : Ûvjaiy : utâ : I martiya : Bâbiruviya : Naditabaira : nâma : Ainairahy
78 â : puça : hauv : udapatati : Bibirauv : kiram avafi : adurujiya : adam : Nab
79 ukudracara : amiy : hya : Nabunaitahyâ : puça : pasâva : kâra : hya : Bâbiruviya
80 : haruva : abiy : avam : Naditabairam : ashiyava : Bâbirush : hamiçiyâ : abava : x
81 shaçam : tya : Bâbirauv : hauv : agarbâyatâ : thâtiy : Dârayavaush : xshâya
82 thiya : pasâva : adam : frâishayam : Ûvjam : hauv : Âçina : basta : anayatâ : abiy : mâ
83 m : adamshim : avâjanam : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : pasâva : adam : Bâ

рам, пайшоў разам з войскам супраць мяне. Калі я яшчэ не дасягнуў Вавілона, у горадзе пад назвай Зазана на Еўфраце адбылася бойка. Ахурамазда дапамог мне. Па волі Ахурамазды я зусім разбіў армію Надзінту-Бела. Астатнюю [частку яго войска] кінулі ў ваду[21] і [яны былі] аднесены вадою. Бойка адбылася ў другі дзень месяца анамака[22]”.

Шлях да надпісу.

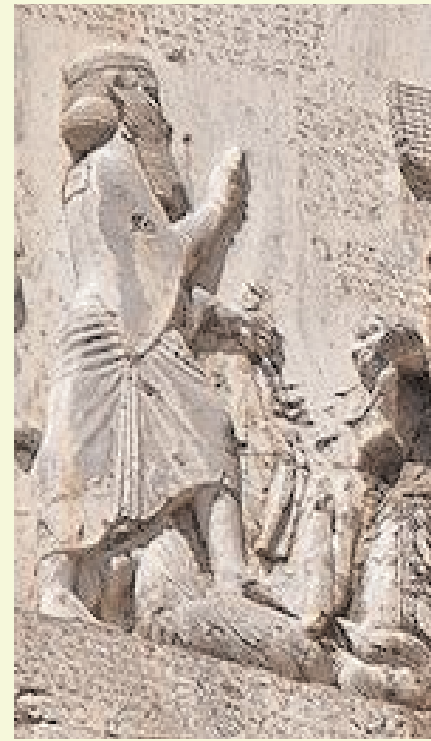
[21] Грамат. прыслоўе мінулага часу.

[22] 2 снежня 522 г. да н.э.

84 birum : ashiyavam : abiy : avam : Naditabairam : hya
: Nabukudracara : agaubatâ
85 : kara : hya : Naditabairahyâ : Tigrâm : adâraya :
avadâ : aishtatâ : utâ
86 abish : nâviyâ : âha : pasâva : adam : kâram :
mashkâuvâ : avâkanam : aniyam : usha
87 bârim : akunavam : aniyahyâ : asam : frânayam :
Auramazdâmay : upastâm
88 : abara : vashnâ : Auramazdâha : Tigrâm : viy-
atarayâmâ : avadâ : avam : kâram :
89 tyam : Naditabairahyâ : adam : ajanam : vasiy :
Âçiyâdiyahya : mâhyâ : XXVI : rau
90 cabish : thakatâ : âha : avathâ : hamaranam : akumâ
: thâtiy : Dârayavaush : x
91 shâyathiya : pasâva : adam : Bâbirum : ashiyavam
: athiy : Bâbirum : yathâ : naiy : up
92 âyam : Zâzâna : nâma : vardanam : anuv : Ufrâtuvâ
: avadâ : hauv : Nadita
93 baira : hya : Nabukudracara : agaubatâ : âish : hadâ
: kârâ : patish : mâm : hamaranam :
94 cartanaiy : pasâva hainaranam akumâ : Auramazdâ-
may : upastâm : abara : vashnâ : Aurama
95 zdâha : kâram : tyam : Naditabairahyâ : adam :
ajanam : vasiy : aniya : âpiyâ : âhyatâ : â
96 pidhim : parâbara : Anâmakahya : mâhyâ : II : rau-
cibish : thakatâ : âha : avathâ : hamaranam akumâ

II СЛУПОК

1 : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : pasâva : Na-
ditabaira : ha
2 dâ : kamnaibish : asabâraibish : amutha : Bâbirum :
ashiya
3 va : pasâva : adam : Bâbirum : ashiyavam : vashnâ
: Auramazdâha : utâ Bâ
4 birum : agarbâyam : utâ : avam : Naditabairam :
agarbâyam : pasâva : ava
5 m : Naditabairam : adam : Bâbirauv : avâjanam :
thâtiy : Dârayavaush : x
6 shâyathiya : yâtâ : adam : Babirauv : âham : imâ :
dahyâva : tyâ : hacâma : ha
7 miçiyâ : abava : Pârsa : Ūvja : Mâda : Athurâ : Mu-
drâya : Parthava : Margush : Tha
8 tagush : Saka : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya :
I martiya : Martiya : nâ
9 ma : Cicixrâish : puça : Kuganakâ : nâma : var-
danam : Pârsaiy : avadâ : adâraya :
10 hauv : udapatatâ : Ūvjaiy : kârahyâ : avathâ : athaha
: adam : Imanish : amiy : Ū
11 vjaiy : xshâyathiya : thâtiy : Dârayavaush : xshây-
athiya : adakaiy : adam : ashna
12 iy : âham : abiy : Ūvjam : pasâva : hacâma : atarsa
: Ūvjyâ : avam : Marti
13 yam : agarbâya : hyashâm : mathishta : âha :
utâshim : avâjana : thâtiy : D
14 ârayavaush : xshayathiya : I martiya : Fravartish :
nâma : Mâda : hauv : udapatat
15 â : Mâdaiy : kârahyâ : avathâ : athaha : adam :
Xshathrita : amiy : Uvaxshtrah

Дарый і Гаумата. Бехістунскі надпіс.

ПЕРАКЛАД:

(1-5) Кажа Дарый, цар: “Тады Надзінту-Бел разам з некалькімі коннікамі збег і прыйшоў у Вавілон. Тады я накіраваўся ў Вавілон. Па волі Ахурамазды і Вавілон я захапіў, і Надзінту-Бела захапіў. Тады я гэтага Надзінту-Бела ў Вавілоне забіў”.

(5-8) Кажа Дарый, цар: “Гэтыя краіны мне варожымі сталі, калі я быў у Вавілоне: Элам, Мідыя, Асірыя, Егіпет, Парфія, Маргіяна, Сатагідыя, Сака.”

(8-11) Кажа Дарый, цар: “Адзін чалавек, імя якога Марція, сын Чычыхрыша з горада Куганак у Персіі. Там ён паўстаў у Эламе. Народу ён так казаў: “Я Іманіш, цар Элама”.

(11-13) Кажа Дарый, цар: “Тады я быў недалёка ад Элама. Эламіты мяне спужаліся і гэтага Марцію разбілі, і таго, хто ў іх галоўным быў, таксама забілі”.

(13-17) Кажа Дарый, цар: “Адзін чалавек, імя якога Фраваціш, мідыец, ён паўстаў у Мідыі. Народу ён так казаў: “Я Хшатрыта з сям’і Кіяксара.” Тады мідыйскі народ, які знаходзіўся па сваіх гаспадарках, паўстаў супраць мяне, да гэтага Фраваціша перайшоў. Ён царом стаў у Міды”.

(18-29) Кажа Дарый, цар: “Войска мідыйскае і персідскае, якое [пад час уладарання] пры мне было невялікім. Тады я войска паслаў. Перса Відарна, майго прыхільніка, я зрабіў галоўным над імі [і] сказаў ім: “Ідзіце і гэтае мідыйскае

16 yâ : taumâyâ : pasâva : kêra : Mâda : hya : uithâ-
patiy : hauv : hacâma : hamiçiya : a
17 bava : abiy : avam : Fravartim : ashiyava : hauv :
xshâyathiya : abava : Mâdaiy :
18 thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : kêra : Pârsa :
utâ : Mâda : hya : upâ : mâm : â
19 ha : hauv : kamnam : âha : pasâva : adam : kêram
: frâishayam : Vidarna : nâma : Pârsa : man
20 â : badaka : avamshâm : mathishtam : akunavam :
avathâshâm : athaham : paraitâ : avam : k
21 âram : tyam : Mâdam : jatâ : hya : manâ : naiy :
gaubataiy : pasâva : hauv : Vidarna : ha
22 dâ : kêrâ : ashiyava : yathâ : Mâdam : parârasa :
Mârush : nâma : vardanam : Mâ
23 daiy : avadâ : hamaranam : akunaush : hadâ : Mâ-
daibish : hya : Mâdaishuva
24 : mathishta : âha : hauv : adakaiy : naiy : avadâ :
âha : Auramazdâmai : u
25 pastâm : abara : vashnâ : Auramazdâha : kêra : hya
: manâ : avam : kêram : t
26 yam : hamiçiyam : aja : vasiy : Anâmakahya : mâhyâ
: XXVII : raucabish : thakat
27 â : âha : avathâshâm : hamaranam : kartam :
pasâva : hauv : kêra : hya : manâ : Kapada : nâm
28 â : dahyâush : Mâdaiy : avadâ : mâm : amânaiya :
yâtâ : adam : arasam : Mâda
29 m : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : Dâdarshish
: nâma : Arminiya : man
30 â : badaka : avam : adam : frâishayam : Arminam :
avathâshaiy : athaham : paraidiy : kê
31 ra : hya : hamiçiva : manâ : naiy : gaubataiy : avam
: jadiy : pasâva : Dâdarshi
32 sh : ashiyava : yathâ : Arminam : parârasa : pasâva
: hamiçiyâ : hagmati : parai
33 tâ : patish : Dâdarshim : hamaranam : cartanaiy :
Zûzahya : nâma : âvahanam : A
34 rminiya : avadâ : hamaranam : akunava : Aura-
mazdâmai : upastâm : a
35 bara : vashnâ : Auramazdâha : kêra : hya : manâ :
avam : kêram : tyam : hamiçiyam :
36 aja : vasiy : Thûravâharahya : mâhyâ : VIII : rau-
cabish : thakatâ : âha : avath
37 âshâm : hamaranam : kartam : thâtiy : Dârayavaush
: xshâyathiya : patiy : duv
38 itîyam : hamiçiyâ : hagmatâ : paraitâ : patish : Dâ-
darshim : hamaranam : carta
39 naiy : Tigra : nâmâ : didâ : Arminiya : avadâ :
hamaranam : akunava : A
40 uramazdâmai : upastâm : abara : vashnâ : Aura-
mazdâha : kêra : hya : manâ : a
41 vam : kêram : tyam : hamiçiyam : aja : vasiy :
Thûravâharahya : mâhyâ : XVIII

войска разбіце, якое мяне не называе”. Ён, Відарна, разам з войскам пайшоў. Калі ён дайшоў да Мідыі, у горадзе пад назвай Маруш, у Мідыі, адбылася бітва супраць мідыйцаў. Той, хто быў кіраўніком у мідыйцаў, яго ў гэты час там не было. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды маё войска гэтае варожае войска зусім разбіла. Бітва адбылася 27 дня месяца анамака[23]. Тады маё войска чакала мяне ў краіне Кампанда, у Мідыі, пакуль я не прыйшоў”.

(29-37) Кажа Дарый, цар: “Майго прыхільніка Дадаршыша, армяніна, я накіраваў у Арменію. Так я сказаў яму: “Ідзі і забі войска варожае, якое мяне не называе”. Тады Дадаршыш адбыў. Калі ён прыйшоў у Арменію, тады паўстанцы прыйшлі разам і пайшлі наперад супраць Дадаршыша. Бітва адбылася ў мясцовасці пад назвай Зузахія ў Арменіі. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды маё войска варожае войска моцна разбіла. 8 дня месяца туравахара[24] мінулае было”.

(37-42) Кажа Дарый, цар: “У другі раз паўстанцы сабраліся і пайшлі наперад супраць Дадаршыша. Бойка адбылася каля крэпасці Тыгр у Арменіі. Ахурамзда мне дапамог. Па волі Ахурамазды маё войска варожае войска моцна разбіла. Мінулае было 28 дня месяца туравахара[25]”.

(42-49) Кажа Дарый, цар: “У трэці раз паўстанцы сабраліся і пайшлі супраць Дадаршыша. Бітва адбылася ля крэпасці Уяма ў Арменіі. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды маё войска гэтае варожае войска моцна разбіла. Мінулае было 9 дня месяца тайграчыш[26]. Тады Дадаршыш доўга чакаў мяне ў Арменіі, пакуль я дайшоў да Мідыі”.

(49-57) Кажа Дарый, цар: “Майго прыхільніка Ваўмісу я накіраваў у Арменію і так сказаў яму: “Ідзі і войска варожае, якое мяне не называе, разбі”. Тады Ваўміса пайшоў. Калі ён прыбыў у Арменію, тады паўстанцы прыйшлі разам і пайшлі супраць Ваўмісы. Бітва адбылася ў мясцовасці Ізала, што ў Асірыі. Ахурамазда мне дапамг. Па волі Ахурамазды маё войска варожае войска моцна разбіла. Мінулае было 15 дня месяца анамака[27], калі яны бітву далі”.

(57-63) Кажа Дарый, цар: “Таксама ў другі раз паўстанцы сабраліся і пайшлі супраць Ваўмісы. Бітва адбылася ў мясцовасці Ауціяра ў Арменіі. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды маё войска гэтае варожае войска моцна разбіла. У апошні дзень месяца туравахара[28] мінулае было. Тады Ваўміса доўга чакаў мяне ў Арменіі, пакуль я не дайшоў да Мідыі”.

[23] 27 студзеня 521 г. да н.э.

[24] 8 траўня 521 г. да н.э.

[25] 28 траўня 521 г. да н.э.

[26] 9 чэрвеня 521 г. да н.э.

[27] 15 снежань 522 г.да.э.

[28] Чэрвень 521 г да н.э.

42 : raucabish : thakatâ : âha : avathâshâm : hamaranam : kartam : thâtiy : Dâraya
43 vaush : xshâyathiya : patiy : çitîyam : hamîçiyâ : hagmatâ : paraitâ : pat
44 ish : Dâdarshim : hamaranam : cartanaiy : Uyamâ : nâmâ : didâ : Arminiyaiy : a
45 vadâ : hamaranam : akunava : Auramazdâmai : upastâm : abara : vashnâ : Aurama
46 zdâha : kêra : hya : manâ : avam : kêram : tyam : hamîçiyam : aja : vasiy : Thâigarca
47 ish : mâhyâ : IX : raucabish : thakatâ : âha : avathâshâm : hamaranam : kartam : pasâva
48 : Dâdarshim : citâ : mām : amânaya : Arminiyaiy : yâtâ : adam : arasam : Mâ
49 dam : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : pasâva : Vaumisa : nâma : Pârsa : manâ : ba
50 daka : avam : adam : frâishayam : Arminam : avathâshaiy : athaham : paraidiy : kêra :
51 hya : hamîçiya : manâ : naiy : gaubataiy : avam : jadiy : pasâva : Vaumisa : a
52 shiyava : yathâ : Arminam : parârasa : pasâva : hamîçiyâ : hagmatâ : paraitâ : pa
53 tish : Vaumisam hamaranam : cartanaiy : Izalâ : nâmâ : dahyâush : Athurây
54 â : avadâ : hamaranam : akunava : Auramazdâmai : upastâm abara : vashnâ : Au
55 ramazdâha : kêra : hya : manâ : avam : kêram : tyam : hamîçiyam : aja : vasiy :
56 Anâmakahya : mâhyâ : XV : raucabish : thakatâ : âha : avathâshâm : hamaranam :
57 kartam : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : patiy : duvitîyam : ham
58 içiyâ : hagmatâ : paraitâ : patish : Vaumisam : hamaranam : cartanaiy : Au
59 tiyâra : nâmâ : dahyâush : Arminiyaiy : avadâ : hamaranam : akunava :
60 Auramazdâmai : upastâm : abara : vashnâ : Auramazdâha : kêra : hya : ma
61 nâ : avam : kêram : tyam : hamîçiyam : aja : vasiy : Thûravâharahya : mâh
62 yâ : jiyamnam : patiy : avathâshâm : hamaranam : kartam : pasâva : Vaumisa
63 : citâ : mām : amânaya : Arminiyâiy : yâtâ : adam : arasam : Mâdam
64 : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : pasâva : adam : nijâyam : hacâ :
65 Bâbiraush : ashiyavam : Mâdam : yathâ : Mâdam : parârasam : Kudurush : nâma :

(64-70) Кажа Дарый, цар: “Тады я выйшаў з Вавілону і накіраваўся да Мідыі. Калі я дасягнуў горада пад назвай Кудуруш у Мідыі, там гэты Фраваціш, які называў сябе царом у Мідыі, прыйшоў разам з войскам і супраць мяне [пайшоў]. Тады мы ўступілі ў бой. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды войска Фраваціша я моцна разбіў. Минулае адбылося 25 дня месяца адуканіш[29]”.

(70-78) Кажа Дарый, цар: “Тады гэты Фраваціш разам з некалькімі коннікамі збег у Рага ў Мідыі. Туды ён накіраваўся. Тады я войску наказаў праследаваць Фраваціша[30]. Яго захапіла [войска] і прывяло да мяне. Я нос, вушы і язык яму адрэзаў і адно вока разбіў[31]. Яго звязаным трымалі каля брамы. Увесь народ яго бачыў. Затым у Экбатанах[32] яго пракалолі[33] і людзей, якія яго набліжанымі былі ў Экбатанах, у крэпасці я павесіў”.

(78-91) Кажа Дарый, цар: “Адзін чалавек, імя якога Чысатахма, сагарціец, ён мне варожым стаў. Народу ён так казаў: “Я цар Сагарціі з сям’і Кіясара”. Тады я войска персідскае і мідыйскае адправіў. Майго прыхільніка Тахмаспада, мідыйца, над імі камандуючым зрабіў. Там я ім сказаў: “Ідзіце і разбіце тое варожое войска, якое мяне не называе”. Тады Тахмаспада разам з войскам пайшоў, каб даць бітву Чысатахму. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды маё войска гэтае варожое войска разбіла і Чысатахму захапіла і прывяло да мяне. Тады я яму нос і вушы адрэзаў і адно вока разбіў. Яго звязаным трымалі каля брамы. Увесь народ яго бачыў. Затым у Арбэлах[34] яго пракалолі”.

(91-92) Кажа Дарый, цар: “Гэта тое, што мною было зроблена ў Мідыі”.

(92-98) Кажа Дарый, цар: “Парфія і Гірканія варожымі мне сталі і называлі Фраваціша[35]. Мой бацька Віштаспа, ён у Парфіі быў. Народ яго пакінуў і варожым стаў. Тады Віштаспа разам з войскам, якое яму адданым было, пайшоў. У горадзе Вішнаўзаціш у Парфіі, там ён бітву даў супраць парфян. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды Віштаспа гэтае варожое войска моцна разбіў. Минулае было 22 дня месяца віяхна[36]”.

[29] Сакавік – красавік 521 г да н.э.

[30] Lit. адправіў у пагоню

[31] У сэнсе выкалаў.

[32] Старажытная сталіца Мідыі, адна са сталіц Персідскай імперыі.

[33] У сэнсе пасадзілі на кол. Аднак значэнне дзеяслова anushiyâ выклікае некаторыя спрэчкі сярод іраністаў, то бок М.А. Дандамаеў перакладаў яго як “злупілі скуру”, а В.І. Абасеў як “раскрыжавалі”.

[34] Горад на поўначы Двурэчча, сучасны г. Эрбіль

[35] У сэнсе перайшлі на бок Фраваціша.

[36] 22 лютага 521 г.да н.э.

66 vardanam : Mâdaiy : avadâ : hauv : Fravartish : hya
: Mâdaiy : xshâyathiya : a
67 gaubatâ : âish : hadâ : kêrâ : patish : mâm : hama-
ranam : cartanaiy : pasâva hamarana
68 m : akumâ : Auramazdâmai : upastâm : abara :
vashnâ : Auramazdâha : kêram
69 : tyam : Fravartaish : adam : ajanam : vasiy :
Adukanaishahya : mâhyâ : XXV : ra
70 ucabish : thakatâ : âha : avathâ : hamaranam :
akumâ : thâtiy : Dârayavaush : x
71 shâyathiya : pasâva : hauv : Fravartish : hadâ : kam-
naibish : asabâraibish : amutha : Ra
72 gâ : nâmâ : dahyâush : Mâdaiy : avaparâ : ashiyava
: pasâva : adam : kêram : f
73 râishayam : nipadiy : Fravartish : âgarbîta : anayatâ
: abiy : mâm : ada
74 mshaiy : utâ : nâham : utâ : gaushâ : utâ : hazânam
: frâjanam : utâsha
75 iy : I casham : avajam : duvarayâmai : basta :
adâriya : haruvashim : k
76 âra : avaina : pasâvashim : Hagmatânaiy : uzmayâ-
patiy : akunavam
77 : utâ : martiyâ : tyaisaiy : frathamâ : anushiyâ : âhatâ
: avaiy : Ha
78 gmatânaiy : atar : didâm : frâhajam : thâtiy :
Dârayavaush : xsh
79 âyathiya : I martiya : Ciçataxma : nâma : Asagartiya
: hauvmai : hamiçiya :
80 abava : kêrahyâ : avathâ : athaha : adam : xshây-
athiya : amiy : Asagarta
81 iy : Uvaxshtrahyâ : taumâyâ : pasâva : adam :
kêram : Pârsam : ut
82 â : Mâdam : frâishayam : Taxmaspâda : nâma :
Mâda : manâ : badaka : avam
83 shâm : mathishtam : akunavam : avathâshâm :
athaham : paraitâ : k
84 âram : hamiçiyam : hya : manâ : naiy : gaubâtaiy :
avam : jatâ : pas
85 âva : Taxmaspâda : hadâ : kêrâ : ashiyava : hama-
ranam : akunaush : had
86 â : Ciçataxmâ : Auramazdâmai : upastâm : abara :
vashnâ : Auramaz
87 dâha : kêra : hya : manâ : avam : kêram : tyam :
hamiçiyam : aja : utâ : C
88 içataxmam : agarbâya : anaya : abiy : mâm pasâ-
vashaiy : adam : utâ : n
89 âham : utâ : gaushâ : frâjanam : utâshaiy : I casham
: avajam : duvarayâ
90 maiy : basta : adâriya : haruvashim : kêra : avaina :
pasâvashim Arbairâyâ :
91 uzmayâpatiy : akunavam : thatiy : Dârayavaush :
xshâyathiya : ima : tya : ma
92 nâ : kartam : Mâdaiy : thâtiy : Dârayavaush : xshây-
athiya : Parthava : utâ : Var
93 kêna : hamiçiyâ : abava : hacâma : Fravartaish :
agaubatâ : Vishtâspa : manâ : pitâ : ha
94 uv : Parthavaiy : âha : avam : kêra : avaharda :
hamiçiya : abava : pasâva : Vishtâspa :

*Фрагмент малюнка Бехістуна, які быў зроблен фран-
цузкім вандроўнікма П. Коста. 1840г.*

95 ashiyava : hadâ : kêrâ : hyashaiy : anushiya : âha :
Vishpauzâtish : nâma : varda
96 nam : Parthavaïy : avadâ : hamaranam : akunaush :
hadâ : Parthavaibish : Auramazdâmai
97 : upastâm : abara : vashnâ : Auramazdâha : Vishtâspa
: avam : kêram : tyam : hamîçiya
98 m : aja : vasiy : Viyaxnahya : mâhyâ : XXII : raucabish
: thakatâ : âha : avathâshâm : hamaranam : kartam

III СЛУПОК

1 : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : pasâva :
adam : kêra
2 m : Pârsam : frâishayam : abiy : Vishtâspam : hacâ
: Ragâ
3 yâ : yathâ : hauv : kêra : parârasa : abiy : Vishtâs-
pam
4 : pasâva : Vishtâspa : âyasatâ : avam : kêram :
ashiyava : Patigraba
5 nâ : nâma : vardanam : Parthavaïy : avadâ : hama-
ranam : akunaush : hadâ :
6 hamîçiyaibish : Auramazdâmai : upastâm : abara :
vashnâ : Auramaz
7 dâha : Vishtâspa : avam : kêram : tyam : hamîçiyam
: aja : vasiy : Ga
8 rmapadahya : mâhya : I : rauca : thakatam : âha :
avathâshâm : hamaranam : ka
9 rtam : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : pasâva :
dahyâush : ma
10 nâ : abava : ima : tya : manâ : kartam : Parthavaïy :
thâtiy : Dârayavau
11 sh : xshâyathiya : Margush : nâmâ : dahyâush : hau-
vmai : hamîçiyâ : abava
12 : I martiya : Frâda : nâma : Mârgava : avam : math-
ishtam : akunavatâ : pasâ
13 va : adam : frâishayam : Dâdarshish : nâma : Pârsa
: manâ : badaka : Bâxtri
14 â : xshaçapâvâ : abiy : avam : avathâshaiy : atha-
ham : paraidiy : ava
15 m : kêram : jadiy : hya : manâ : naiy : gaubataiy :
pasâva : Dâdarshish : hadâ : k
16 ârâ : ashiyava : hamaranam : akunaush : hadâ :
Mârgavaibish : Auramazd
17 âmai : upastâm : abara : vashnâ : Auramazdâha :
kêra : hya : manâ : avam : kêram
18 : tyam : hamîçiyam : aja : vasiy : Âçiyâdiyahya :
mâhyâ : XXIII : raucabi
19 sh : thakatâ : âha : avathâshâm : hamaranam : kar-
tam : thâtiy : Dârayavau
20 sh : xshâyathiya : pasâva : dahyâush : manâ : abava
: ima : tya : ma
21 nâ : kartam : Bâxtriya : thâtiy : Dârayavaush

Прарысоўка выявы Ахура-Мазды з Бехістунскага надпісу.

ПЕРАКЛАД:

(1-9) Кажа Дарый, цар: “Тады я войска персідскае накіраваў да Віштаспы з Рэгі. Калі гэтае войска прыйшло да Віштаспы, тады Віштаспа узяў гэтае войска і пайшоў у горад пад назвай Паціграбана, што ў Парфіі. Там бітва адбылася супраць паўстанцаў. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды Віштаспа гэтае варожае войска моцна разбіў. Минулае адбылося першага дня месяца гармапада”.

(9-10) Кажа Дарый, цар: “Тады краіна маёй стала. Гэта тое, што мною было зроблена ў Парфіі”.

(10-19) Кажа Дарый, цар: “Краіна Маргіяна мне варожай стала. Адзін чалавек, імя якога Фрада, маргіянец, над імі галоўным стаў. Тады я накіраваў майго прыхільніка, перса Дадаршыша, бактрыйскага сатрапа, да яго. Там я сказаў яму: “Ідзі і гэтае войска, што мяне не называе, разбі”. Тады Дадаршыш разам з войскам пайшоў і бітву даў супраць маргіянцаў. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды гэтае варожае войска было разбіта. Минулае было 23 дня месяца асіядзія[37]”.

(19-21) Кажа Дарый, цар: “Тады краіна маёй стала. Гэта тое, што мною было зроблена ў Бактры”.

(21-28) Кажа Дарый, цар: “Адзін чалавек, імя якога Вах’яздата, [жыў] у горадзе Тарава ў [вобласці] Яўція ў Персіі. Ён другім паўстаў у Персіі. Народу ён так казаў: “Я Бардзія, сын Кіра”. Тады персідскі народ, які знаходзіўся па сваіх гаспадарках, з Аншана, дзе ён лепшым[38][быў]. Ён мне варожым стаў. Да гэтага Вах’яздаты [народ] перайшоў. Ён царом у Персіі стаў”.

(28-40) Кажа Дарый, цар: “Тады я персідскае і мідыйскае войска адправіў, абодва маімі былі. Мой прыхільнік Артавадзія, перс, над імі самым галоўным я зрабіў. Іншая [частка] персідскага войска пасля разам са мною накіравалася ў Мідыю. Тады Артавадзія разам з войскам накіраваўся ў Персію. Калі ён прыбыў у горад Раха ў Персіі. Тады ён, Вах’яздата, хто Бардзіей называўся, пайшоў

[37] 23 снежня 521 г.да н.э.

[38] Fratarāma <fratarā> Acc. Sing. “старэйшы, лепшы”.

: xshâya

22 thiya : I martiya : Vahyazdâta : nâma : Târavâ :
nâma : vardanam

23 : Yautiyâ : nâmâ : dahyâush : Pârsaiy : avadâ :
adâraya : ha

24 uv : duivitîyam : udapatatâ : Pârsaiy : kârahyâ :
avathâ

25 : athaha : adam : Bardiya : amiy : hya : Kûraush :
puça : pasâva

26 : kâra : Pârsa : hya : Vithâpatiy : hacâ : Yadâyâ :
frataram : ha

27 uv : hacâma : hamiçiya : abava : abiy : avam :
Vahyazdâta

28 m : ashiyava : hauv : xshâyathiya : abava : Pârsaiy
: thâ

29 tiy : Dârayavaush : xshâyathiya : pasâva : adam :
kâram : Pârsa

30 m : utâ : Mâdam : frâishayam : hya : upâ : mâm :
âha : Artavard

31 iya : nâma Pârsa : manâ : badaka : avamshâm :
mathishtam : aku

32 navam : hya : aniya : kâra : Pârsa : pasâ : manâ :
ashiyava : Mâ

33 dam : pasâva : Artavardiya : hadâ : kârâ : ashiyava
: Pârsam

34 : yathâ : Pârsam : parârasa : Raxâ : nâma : var-
danam : Pârsaiy : a

35 vadâ : hauv : Vahyazdâta : hya : Bardiya : agaubatâ
: âish :

36 hadâ : kârâ : patish : Artavardiyam : hamaranam :
cartanaiy : pas

37 âva : hamaranam : akunava : Auramazdâmai : up-
astâm : abara : va

38 shnâ : Auramazdâha : kâra : hya : manâ :
avam : kâram : tyam : Vahya

39 zdâtahya : aja : vasiy : Thûravâharahya : mâhyâ :
XII : raucabish : thaka

40 tâ : âha : avathâshâm : hamaranam : kartam : thâtiy
: Dârayavaush : xsâyathi

41 ya : pasâva : hauv : Vahyazdâta : hadâ : kamnaibish
: asabâraibish : a

42 mutha : ashiyava : Paishiyâuvâdâm : hacâ :
avadasha : kâram : âyasa

43 tâ : hyâparam : âish : patish : Artavardiyam : hama-
ranam : cartana

44 iy : Parga : nâma : kaufa : avadâ : hamaranam : aku-
nava : Auramazdâma

45 iy : upastâm : abara : vashnâ : Auramazdâha : kâra
: hya : manâ : ava

46 m : kâram : tyam : Vahyazdâtahya : aja : vasiy :
Garmapadahya : mâh

47 yâ : V : raucabish : thakatâ : âha : avathâshâm :
hamaranam : kartam : utâ : ava

48 m Vahyazdâtam : agarbâya : utâ : martiyâ : tyaisaiy
: fratham

разам з войскам супраць [мяне]. Ахурамазда мне дапа-
мог. Па волі Ахурамазды маё войска гэтае войска Вах'яз-
даты разбіў. Мінулае было 12 дня месяца
туравахара[39]".

(40-49) Кажа Дарый, цар: "Тады ён, Вах'яздата, разам з
некалькімі коннікамі збег [i] накіраваўся ў Пішыяўваду.
Адтуль войска сабраў і яшчэ раз пайшоў супраць Арта-
вадзіі. Бітва адбылася каля гары Парга. Ахурамазда мне
дапамог. Па волі Ахурамазды маё войска гэтае войска
Вах'яздаты разбіў 5 дня месяца гармапада[40]. Он [Ар-
тавадзія] і гэтага Вах'яздату захапіў і людзі, якія былі яго
галоўнымі прыхільнікамі, таксама былі захоплены.

(49-52) Кажа Дарый, цар: "Тады я Вах'яздату і людзей,
якія былі яго галоўнымі прыхільнікамі, былі ў горадзе
Увадайчая, у Персіі, я іх там пракалоў.

(52-53) Кажа Дарый, цар: "Гэта тое, што было мною зроб-
лена ў Персіі".

(54-64) Кажа Дарый, цар: "Вах'яздата, хто называў сябе
Бардзіяй, ён войска ў Арахосію накіраваў супраць майго
прыхільніка Віваны, перса, сатрапа ў Арахосіі. Ён [Вах'яз-
дата] аднаго чалавека зрабіў сярод іх галоўным і так ім
казаў: "Ідзіце і забіце тое войска, якое Дарыя царом на-
зывае". Тады ён войска, якое адправіў Вах'яздата, накі-
раваў супраць Віваны, каб даць бітву каля крэпасці
Капішканіш. Там бітва адбылася. Ахурамазда мне дапа-
мог. Па волі Ахурамазды маё войска варожае войска раз-
біла. Мінулае было 13 дня месяца анамака[41]".

(64-69) Кажа Дарый, цар: "Яшчэ раз паўстанцы сабраліся
і пайшлі супраць Віваны. Бітва адбылася ў краіне Ганду-
тава. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды маё
войска гэтае варожае войска разбіла. Мінулае адбылося
7 дня месяца віяхна[42]".

(69-75) Кажа Дарый, цар: "Тады чалавек, хто галоўным
быў таго войска, якое Вах'яздата накіраваў супраць Ві-
ваны, ён збег разам з некалькімі коннікамі [i] накіраваўся
да крэпасці Арыяда ў Арахосіі. Тады Вівана разам з вой-
скам пайшоў за ім. Тады ён захапіў яго, і людзей, хто былі
яго галоўнымі прыхільнікамі, забілі".

(75-76) Тады краіна маёй стала. Гэта тое, што зроблена
мною ў Арахосіі".

(76-83) Кажа Дарый, цар: "Пакуль я ў Персіі і Мідыі быў,
вавіланяне мне варожымі сталі. Адзін чалавек, Арха, ар-
мянін, сын Халдзіна, ён паўстаў у Вавілоне ў краіне Ду-
бала, адкуль ён народу так хлусіў: "Я, Навухаданосар,
сын Набаніда". Тады народ вавілонскі варожым мне стаў.
Да гэтага Арахі перайшоў. Ён захапіў Вавілон і царом
стаў у Вавілоне".

[41] 13 студзеня 520 г. да н.э.

[42] Сакавік 520 г.да н.э.

49 â : anushiyâ : âhata : agarbâya : thâtiy :
Dârayavaush : xsh
50 âyathiya : pasâva : adam : avarn : Vahyazdâtam :
utâ : martiyâ :
51 tyaisaiy : frathamâ : anushiyâ : âhata : Uvâdaicaya
: nâma : var
52 danam : Pârsaiy : avadashish : uzmayâpatiy : aku-
navam : thâ
53 tiy : Dârayavaush : xshâyathiya : ima : tya : manâ :
kartam : Pârsaiy
54 thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : hauv :
Vahyazdâta : hya : Bardiya
55 : agaubatâ : hauv : kâram : frâishaya :
Harauvatim : Vivâna :
56 nâma : Pârsa : manâ : badaka : Harauvatiyâ :
xshaçapâvâ : abiy : ava
57 m : utâshâm : I martiyarn : mathishtam : akunaush
avathâshâm : a
58 thaha : paraitâ : Vivânam : jatâ : utâ : avam : kâram
: hya : Dâraya
59 vahaush : xshâyathiyahyâ : gaubataiy : pasâva :
hauv : kâra : ashiya
60 va : tyam : Vahyazdâta : frâishaya : abiy : Vivânam
: hamaranam : cartanaiy : K
61 âpishakânish : nâmâ : didâ : avadâ : hamaranam :
akunava : Auramazdâmai
62 y : upastâm : abara : vashnâ : Auramazdâha : kâra
: hya : manâ : avam : kâram : tya
63 m : hamçiyam : aja : vasiy : Anâmakahya : mâhyâ :
XIII : raucabish : thakatâ : âha : a
64 vathâshâm : hamaranam : kartam : thâtiy :
Dârayavaush : xshâyathiya : patiy : h
65 yâparam : hamçiyâ : hagmatâ : paraitâ : patish :
Vivânam : hamaranam : cartana
66 iy : Gadutava : nâmâ : dahyâush : avadâ : hama-
ranam : akunava : Auramazdâma
67 iy : upastâm : abara : vashnâ : Auramazdâha : kâra
: hya : manâ : avam : kâram : t
68 yam : hamçiyam : aja : vasiy : Viyaxnahya : mâhyâ :
: VII : raucabish : thakatâ :
69 âha : avathâshâm : hamaranam : kartam : thâtiy :
Dârayavaush : xshâyathiya :
70 pasâva : hauv : martiya : hya : avahyâ : kârahyâ :
mathishta : âha : tyam : Va
71 hyazdâta : frâishaya : abiy Vivânam : hauv : amutha
: hadâ : kamnaib
72 ish : asabâraibish : ashiyava : Arshâdâ : nâmâ : didâ
: Harauvatiyâ : a
73 vaparâ : atiyâish : pasâva : Vivâna : hadâ : kârâ : ni-
padiy : tyaiy : ashiya
74 va : avadâshim : agarbâya : utâ : martiyâ : tyaisaiy
: frathamâ : anushiyâ :
75 âhatâ : avâja : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya :
pasâva : dahyâush : ma
76 nâ : abava : ima : tya : manâ : kartam : Harauvatiyâ
: thâtiy : Dârayavaush : xshâ

(83-92) Кажа Дарый, цар: “Тады я войска накіраваў да Вавілона. Майго прыхільніка, Віндафарна, перса, над імі галоўным зрабіў. Там я ім сказаў: “Ідзіце і гэтае войска вавілонскае і разбіце, якое мяне не называе”. Тады Відафарна разам з войскам накіраваўся ў Вавілон. Ахурамазда мне дапамог. Па волі Ахурамазды Відафарна вавіланян разбіў і звязаным прывёў. Мінулае было 22 дня месяца варказана[43]. Там гэты Архама, хто ілжывым Навухаданосарам называўся, і людзі, хто яго галоўнымі набліжанымі былі, былі захоплены. Я загадаў, каб гэты Араха і яго галоўныя прыхільнікі былі ў Вавілоне пасаджаны на кол”.

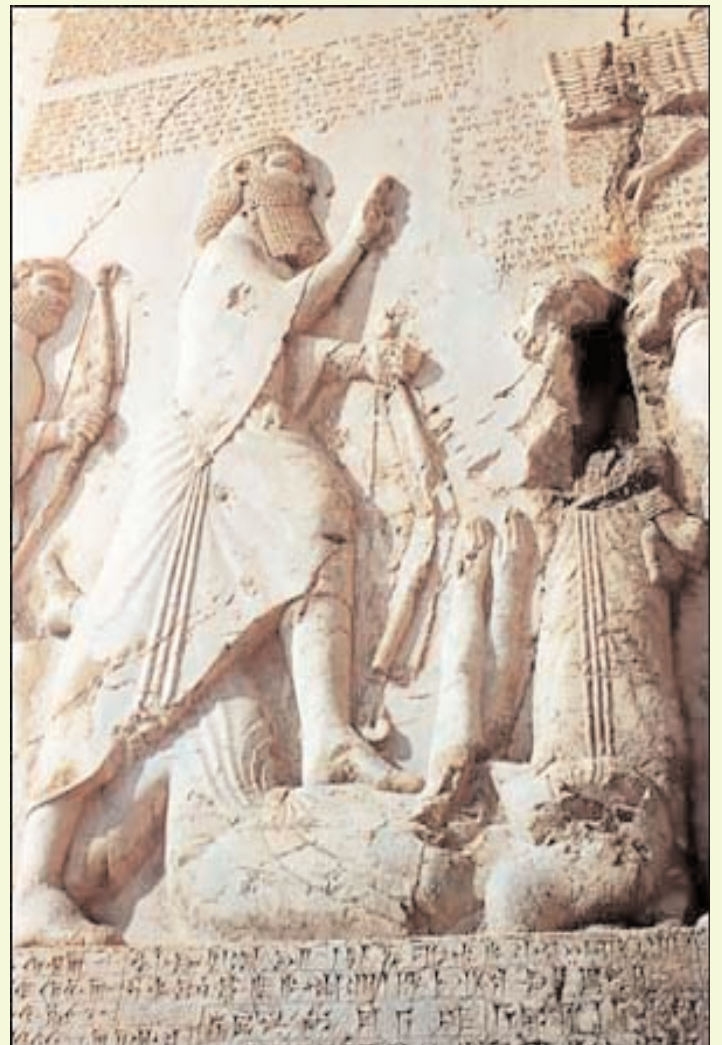
Рэканструкцыя царскай працэсіі ў Вавілоне.

77 yathiya : yâtâ : adam : Pârsaiy : u(t)â : Mâdaiy :
âham : patiy : duvitîyam :
78 Bâbiruviyâ : hamiçiyâ : abava : hacâma : I martiya :
Arxa : nâma : Armini
79 ya : Halditahya : puça : hauv : udapatatâ : Bâbiraub
: Dubâla : nâmâ : dahyâ
80 ush : hacâ : avadasha : hauv : kârahyâ : avathâ :
adurujiya : adam : Nabukud
81 racara : amiy : hya : Nabunaitahya : puça : pasâva
: kâra : Bâbiruviya : hacâma : ha
82 miçiya : abava : abiy : avam : Arxam : ashiyava :
Bâbirum : hauv : agarbâyat
83 â : hauv : xshâyathiya : abava : Bâbiraub : thâtiy :
Dârayavaush : xshâyathi
84 ya : pasâva : adam : kâram : frâishayam : Bâbirum
: Vidafernâ : nâma : Pârsa : manâ
85 : badaka : avamshâm : mathishtam : akunavam :
avathâshâm : athaham : paraitâ : avam : kâram
86 : Bâbiruviyam : jatâ : hya : manâ : naiy : gaubâtaiy :
pasâva : Vidafernâ : hadâ : kâr
87 â : ashiyava : Bâbirum : Auramazdâmai : upastâm
: abara : vashnâ : Auramaz
88 dâha : Vidafernâ : Bâbiruviyâ : aja : utâ : bastâ :
anaya : Varkazanahya : mâhyâ : XXII : ra
89 ucabish : thakatâ : âha : avathâ : avam : Arxam : hya
: Nabukudracara : duruxtam : a
90 gaubatâ : utâ : martiyâ : tyaishaiy : frathamâ :
anushiyâ : âhatâ : agarb
91 âya : niyashtâyam : hauv : Arxa : utâ : martiyâ :
tyaishaiy : frathamâ : an
92 ushiyâ : âhatâ : Bâbiraub : uz(ma)yâpatiy : akariy-
atâ

IV СЛУПОК

1 : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : ima : t
2 ya : manâ : kartam : Bâbiraub : thatiy : D
3 ârayavaush : xshâyathiya : ima : tya : adam : akuna
4 vam : vashna : Auramazdâha : hamahyâyâ : thar
5 da : pasâva : yathâ : xshâyathiya : abavam : XIX :
hamaran
6 â : akunavam : vashnâ : Auramazdâha : adamshish
: a
7 janam : utâ : IX : xshâyathiyâ : agarbâyam : I
Gaumâta :
8 nâma : magush : âha : hauv : adurujiya : avathâ :
athaha : adam :
9 Bardiya : amiy : hya : Kûraush : puça : hauv : Pâr-
sam : ha
10 miçiyam : akunaush : I Âçina : nâma : Ûvjia : hauv
: adu
11 rujiya : avathâ : athaha : adam : xshâyathiya : amiy
: Ûvjaiy
12 : hauv : Ûvjam : hamiçiyam : akunaush : manâ : I
Naditabaira : n
13 âma : Bâbiruviya : hauv : adurujiya : avathâ : athaha
14 adam : Nabukudracara : amiy : hya : Nabunaitahya
: puça :
15 hauv : Bâbirum : hamiçiyam : akunaush : I Martiya :
nâ

Аснаванне рэльефу Дарыя І Бехістунскага надпісу.

ПЕРАКЛАД:

(1-2) Кажа Дарый, цар: “Гэта тое, што мною было зроблена ў Вавілоне”.

(2-31) Кажа Дарый, цар: “Гэта тое, што я зрабіў па волі Ахурамазды за адзін год. Тады калі я царом стаў, 19 бітваў я правёў і дзевяць цароў захапіў.

Адзін, Гаумата, маг, быў. Ён хлусіў, так казаў: “Я Бардзія, сын Кіра”. Ён мне Персію варожай зрабіў.

Адзін, Асіна, эламт. Ён так хлусіў: “Я цар у Эламе”. Ён Элам варожым мне зрабіў”.

Адзін, Надзінту-Бел, вавілянцін, ён хлусіў, так казаў: “Я Навухаданосар, сын Набаніда”. Ён Вавілон варожым зрабіў.

Адзін, Марція, перс. Ён хлусіў, так казаў: “Я Іманіш, цар у Эламе”. Ён Элам варожым зрабіў.

Адзін, Фраваціш, мідыец. Ён хлусіў, так казаў: “Я Хшартыта з сям’і Кіясара”. Ён Мідыю варожай зрабіў.

Адзін, Чысатахма, сагарціец. Ён Мідыю варожай зрабіў. Ён хлусіў, так казаў: “Я цар Сагарціі з сям’і Кіясара”. Ён Сагарцію варожай зрабіў.

Адзін, Фрада, маргіянец. Ён хлусіў, так казаў: “Я цар у Маргіяне”. Ён Маргіяну варожай зрабіў.

Адзін, Вах’яздата, перс. Ён хлусіў, так казаў: “Я Бардзія, сын Кіра”. Ён Персію варожай зрабіў.

16 ma : Pârsa : hauv : adurujiya : avathâ : athaha : adam : Imani
17 sh : amiy : Ûvjaiy : xshâyathiya : hauv : Ûvjam : hamiçiya
18 m : akunaush : I Fravartish : nâma : Mâda : hauv : adurujiya
19 : avathâ : athaha : adam : Xshathrita : amiy : Uvaxshtrahya : taumây
20 â : hauv : Mâdam : hamiçiyam : akunaush : I Ciçataxma : nâma : Asa
21 gartiya : hauv : adurujiya : avathâ : athaha : adam : xshâyath
22 iya : amiy : Asagartaiy : Uvaxshtrahya : taumâyâ : hauv
23 : Asagartam : hamiçiyam : akunaush : I Frâda : nâma
24 Mârgava : hauv : adurujiya : avathâ : athaha : adam
25 xshâyathiya : amiy : Margauv : hauv : Margum : hamici
26 yam : akunaush : I Vahyazdâta : nâma : Pârsa : hauv : a
27 durujiya : avathâ : athaha : adam : Bardiya : amiy : hya : Kû
28 raush : puça : hauv : Pârsam : hamiçiyam : akunaush : I Ar
29 xa : nâma : Arminiya : hauv : adurujiya : avathâ : athaha : adam : Nab
30 ukudracara : amiy : hya : Nabunaitahya : puça : hauv : Bâbirum : ham
31 içiyam : akunaush : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : imaiy :
32 IX : xshâyathiyâ : adam : agarbâyam : atar : imâ : hamaranâ
33 : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : dahyâva : imâ : tyâ : hamiçiy
34 â : abava : drauga : dish : hamiçiyâ : akunaush : tya : imaiy : kâram : adur
35 ujiyasha : pasâva : dish : Auramazdâ : manâ : das-tayâ : akunaush : yathâ : mâm : k
36 âma : avatha : dish : akunavam : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathi
37 ya : tuvam : kâ : xshâyathiya : hya : aparam âhy : hacâ : draugâ : darsham :
38 patipayauvâ : martiya : hya : draujana : ahatiy : avam : ufrashtam : parsâ : ya
39 diy : avathâ : maniyâhaiy : dahyâushmai : duruvâ : ahati
40 y : thâtiy : Dârayavaush : xsâyathiya : ima : tya : adam : akunavam :
41 vashnâ : Auramazdâha : hamahyâyâ : tharda : akunavam : tuvam : kâ : hya
42 : aparam : imâm : dipim : patiparsâhy : tya : manâ : kartam : varnavatâm
43 : thuvâm : mâtya : draugam : maniyâhay : thâtiy : Dârayavaush : xshâ
44 yathiya : Auramazdâha : ragam : vartaiyaiy : yathâ : ima : hashiyam : naiy : duru
45 xtam : adam : akunavam : hamahyâyâ : tharda : thâtiy : Dârayavaush : xshâya

Адзін, Араха, армянін. Ён хлусіў, так казаў: “Я Навухада-носар, сын Набаніда”. Ён Вавілон варожым зрабіў”.

(31-32) Кажа Дарый, цар: “Гэта дзевяць цароў, якіх я захапіў у гэтых бітвах”.

(33-36) Кажа Дарый, цар: “[Вось] гэтыя краіны, якія варожымі. Хлусня іх варожымі зрабіла. Яны [ілжывыя цары] народ падманвалі. Тады Ахурамазда перадаў іх у мае рукі. Як было маё жаданне, так я і рабіў”.

(36-40) Кажа Дарый, цар: “Ты, цар, які ў далейшым будзеш, ахоўвай моцна ад хлусні! Калі чалавек ілжывый – пакарай! Калі ты думаеш: “няхай мая краіна непашкоджа-най будзе”.

(40-43) Кажа Дарый, цар: “Гэта тое, што я зрабіў па волі Ахурамазды за адзін год. Калі ты, хто ў далейшым будзе, гэты надпіс прачытаеш, павер таму, што я зрабіў, і не лічы, што гэта хлусня”.

(43-45) Кажа Дарый, цар: “Я клянуся Ахурамаздзе, што гэта праўда, а не хлусня, тое, што я зрабіў за адзін год”.

(45-50) Кажа Дарый, цар: “Па волі Ахурамазды я шмат іншага зрабіў, чага няма ў гэтым надпісу, не напісана. Таму што таму, хто ў далейшым прачытае гэты надпіс, то будзе здавацца, што мною зашмат зроблена, і не паве-рыць. І будзе думаць, што гэта хлусня”.

(50-52) Кажа Дарый, цар: “Раней, хто царамі былі, такога і так імі не было зроблена, як я зрабіў па волі Ахурамазды за адзін год”.

(52-56) Кажа Дарый, цар: “Павер зараз ты, што мною зроблена, і не хавай гэта ад народу. Калі ты гэты даку-мент не схаваеш ад народа, а распаўдзеш аб ім. Няхай Ахурамазда табе сябрам стане і твая сям’я няхай вялікай стане і ты жыві доўга”.

(57-59) Кажа Дарый, цар: “Калі гэты дакумент ты сха-ваеш і не распаўдзеш аб ім народу. Няхай Ахурамазда цябе пакарае і ў цябе не будзе сям’і”.

(59-61) Кажа Дарый, цар: “Гэта тое, што я зрабіў за адзін год. Па волі Ахурамазды я зрабіў гэта. Ахурамазда мне дапамог і іншыя багі, якія існуюць”.

(61-67) Кажа Дарый, цар: “Ахурамазда мне дапамог і іншыя багі, якія існуюць, з-за таго, што я не быў здрадні-кам, не быў падманшчыкам, не быў злодзеям, ні я, ні мая сям’я. Я жыў добрасумленна. Ні слабому [чалавеку], ні самаму магутнаму [чалавеку] благога я не рабіў. Чала-века, які цяжка працаваў для майго роду, я ўзнагародж-ваў, а хто зняважаў – таго караў”.

(67-69) Кажа Дарый, цар: “Ты, хто далей царом будзеш, не станавіся сябрам ілжывага і злога чалавека, таго

46 thiya : vashnâ : Auramazdâha : utâmai : aniyashciy : vasiy : astiy : karta
47 m : ava : ahyâyâ : dipiyâ : naiy : nipishtam : avahyarâdiy : naiy : n
48 ipishtam : mâtya : hya : aparam : imâm : dipim : pati-
parsâtiy : avah
49 yâ : paruv : thadayâtaiy : tyâ : manâ : kartam : naishim : ima : varnavâtaiy : d
50 uruxtam : maniyâtaiy : thâtiy : Dârayavaush : xshây-
athiya : tyaiy
51 : paruvâ : xshâyathiya : yâtâ : âha : avaishâm : avâ : naiy : astiy : kar
52 tam : yathâ : manâ : vashnâ : Auramazdâha : hamahyâyâ : tharda : kartam : thâ
53 tiy : Dârayavaush : xshâyathiya : nûram : thuvâm : varnavatâm : tyâ : man
54 â : kartam : avathâ : kârahyâ : râdiy : mâ : apagau-
daya : yadiy : imâm :
55 hadugâm : naiy : apagaudayâhy : kârahyâ : thâhy : Auramazdâ : thuvâm :
56 daushtâ : biya : utâtaiy : taumâ : vasiy : biyâ : utâ : dargam : jîvâ
57 thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : yadiy : imâm hadugâm : apagaudayâ
58 hy : naiy : thâhy : kârahyâ : Auramazdâtay : jatâ : biyâ : utâtaiy : taum
59 â : mâ : biyâ : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : ima : tyâ : adam : akunavam :
60 hamahyâyâ : tharda : vashnâ : Auramazdâha : aku-
navam : Auramazdâmai : upas
61 tâm : abara : utâ : aniyâha : bagâha : tyaiy : hatiy : thâtiy : Dârayavau
62 sh : xshâyathiya : avahyarâdiy : Auramazdâ : up-
astâm : abara : utâ : ani
63 yâha : bagâha : tyaiy : haijy : yathâ : naiy : arika : âham : naiy : draujana : âham : na
64 iy : zûrakara : âham : naiy : adam : naimaiy : taumâ : upariy : arshâtâm : upariy
65 âyam : naiy : shkaurim : naiy : tunuvatam : zûra : akunavam : martiya : hya : hamata
66 xshâta : manâ : vithiyâ : avam : ubartam : abaram : hya : viyanâthaya : avam : ufrasta
67 m : aparsam : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : tuvam : kâ : xshâyathiya :
68 hya : aparam : âhy : martiya : hya : draujana : ahatiy : hyavâ : zurakara : ahat
69 iy : avaiy : mâ : daushtâ : biyâ : ufrashtâdiy : parsâ : thâtiy : Dâra
70 yavaush : xshâyathiya : tuvam : kâ : hya : aparam : imâm : dipim : vainâhy : ty
71 âm : adam : niyapaisham : imaivâ : patikarâ : mâtya : vikanâhy : yâvâ : u
72 tava : âhy : avathâshatâ : paribarâ : thâtiy : Dârayavaush : xshâyathiya : ya
73 diy : imâm : dipim : vainâhy : imaivâ : patikarâ : naiydish : vikanâhy : utâ

моцна карай.

(72-76) Кажа Дарый, цар: “Калі ты гэты надпіс убачыш і гэтыя выявы, не разбурай іх! І тады твая сям’я будзе ўзнагароджана. Няхай Ахурамазда [стане] для цябе сябрам, і твая сям’я вялікай стане, і ты доўга жыві. І няхай усё тое, што ты робіш, Ахурамазда лёгка зробіць”.

(76-80) Кажа Дарый, цар: “Калі ты гэты надпіс і гэтыя выявы ўбачыш і разбурыш, не будзеш ахоўваць [іх] як можаш, няхай Ахурамазда пакарае цябе, і вынішчыць твой род, і разбурыць тое, што ты зробіш”!

(80-86) Кажа Дарый, цар: “Гэтыя людзі, хто ў гэты час там былі, калі я Гаумату, мага, забіваў, які зваўся Бардзіяей. Гэтыя людзі, мае прыхільнікі, цяжка працавалі. [Гэта] Віндафарна, сын Віяспары, перс; Утана, сын Тухры, перс; Багабухша, сын Датувахні, перс; Ардуманіш, сын Вахаўкі, перс”.

(86-88) Кажа Дарый, цар: “Ты, хто далей царом будзеш, ты сем’і гэтых людзей добра ўзнагароджвай”!

(88-92) Кажа Дарый, цар: “Па волі Ахурамазды гэты надпіс, які я зрабіў па-арыйску, быў і на гліняных дошках, на пергаменце і на скуры напісаны. Дадаткова я зрабіў маю выяву, акрамя таго я зрабіў мой радавод. [Калі] я напісаў яго, ён быў мне прачытаны. Тады гэты надпіс я паслаў паўсюль сярод краін. Народ цяжка працаваў[44].

Скунха.

[44] Пасаж 88-92 захавалася вельмі дрэнна. Таму паўстаюць некаторыя пытанні наконт чытання і перакладу апошняга выразу. То бок В.І. Абаяў прапаноўваў перакладаць “народ паўсюль быў задаволены”.

74 taiy : yâvâ : taumâ : ahatiy : paribarâhadish : Aura-
mazdâ : thuvâm daushtâ : biy
75 â : utâtaiy : taumâ : vasiy : biyâ : utâ : dargam : jîvâ
: utâ : tya : kunavâhy
76 : avataiy : Auramazdâ : ucâram : kunautuv : thâitiy :
Dârayavaush : xshâ
77 yathiya : yadiy : imâm : dipim : imaivâ : patikarâ :
vainâhy : vikanâhadish : ut
78 âtaiy : yâvâ : taumâ : ahatiy : naiydish : paribarâhy :
Auramazdâtaiy : jatâ : b
79 iyâ : utâtaiy : taumâ : mâ : biyâ : utâ : tya : kunavâhy
: avataiy : Auramazd
80 â : nikatuv : thâitiy : Dârayavaush : xshâyathiya :
imaiy : martiyâ : tyaiy
81 : adakaiy : avadâ : âhatâ : yâtâ : adam :
Gaumâtam : tyam : magum : avâjanam :
82 hya : Bardiya : agaubatâ : adakaiy : imaiy : martiyâ
: hamataxshatâ : anushiyâ : man
83 â : Vidafarnâ : nâma : Vâyaspârahyâ : puça Pârsa :
Utâna : nâma : Thuxrahyâ
84 : puça : Pârsa : Gaubaruva : nâma : Marduniyahyâ
: puça : Pârsa : Vidarna : nâma : Ba
85 gâbignahyâ : puça : Pârsa : Bagabuxsha : nâma :
Dâtuvahyahyâ : puça : Pârsa :
86 Ardumanish : nâma : Vahaukahyâ : puça : Pârsa :
thâitiy : Dârayavaush : xshâyath
87 iya : tuvam : kê : xshâyathiya : hya : aparam : âhy :
tyâm : imaishâm : martiyânâ
88 m : taumâm : uba(r)tâm : paribarâ : thâitiy :
Dârayavaush : xshâyathiya : vashnâ : Au
89 ramazdâha : i(ya)m : dipîmai : ty(âm) : adam : aku-
navam : patisham : ariyâ : âha : utâ : pavast
90 âyâ : utâ : carmâ : grathitâ : âha : patishamaiy :
patikaram : akunavam : patisham : uvadâ
91 m : akunavam : utâ : niyapithiya : utâ : patiyafrasiya
: paishiyâ : mâm : pasâva : i(mâ)m : d
92 ipim : adam : frâstâyam : vispadâ : atar : dahyâva :
kâra : hamâtaxshatâ

V СЛУПОК

1 : thâitiy : Dârayavaush : xshâyathiya :
2 ima : tya : adam : akunavam : duvitîyâ
3 mca : çitâmcâ : thardam : pasâva : yathâ : xshâya
4 thiya : abavam : Ûvja : nâmâ : dahyâush : hau
5 v : hamîçiyâ : abava : I martiya : Atamaita : nâma :
Û
6 vjiya : avam : mathishtam : akunavatâ : pasâva : ada
7 m : kêram : fraishayam : I martiya : Gaubaruva :
8 nâma : Pârsa : manâ : badaka : avamshâm : math-
ishtam : aku
9 navam : pasâva : Gaubaruva : hadâ : kêrâ : asiyava
10 Ûvjam : hamaranam : akunaush : hadâ : Ûvjyaibish
: pas
11 âva : Gaubaruva : Ûvjyâ : avâja : viyamarda
12 utâ : tyamshâm : mathishtam : agarbâya : anaya :
abi
13 y : mâm : utâshim : adam : avâjanam : pasâva :

Рэканструкцыя персідскіх ваяроў. Мастак Сайман Чэу.

ПЕРАКЛАД:

(1-14) Кажа Дарый, цар: “Гэта тое, што я зрабіў у другі і трэці год[45], калі я царом стаў. Краіна Элам варожай стала. Адзін чалавек Атаманта, эламіт, яго вялікім зрабілі. Тады я войска накіраваў, аднаго чалавека, майго прыхільніка, Гаубрува, перса, над імі камандуючым зрабіў. Тады Гаубрува разам з войскам накіраваўся ў Элам і бітву даў супраць эламітаў. Тады Гаубрува разбіў [эламітаў], і захапіў іх камандуючага, і да мяне прывёў, і яго забіў. Тады краіна маёй стала.

(14-18) Кажа Дарый, цар: “Гэтыя эламіты варожымі былі і Ахурамазду яны не шанавалі. Я Ахурамазду шанавалі. Па волі Ахурамазды я зрабіў з імі тое, што хацеў”.

(18-20) Кажа Дарый, цар: “Хто будзе Ахурамазду шана-

[45] Гэты выраз вельмі дрэнна захаваўся, што выклікала складанасці даціроўкі Бехістунскага надпісу.

dahyâ
14 ush : manâ : abava : thâtiy Dârayavaush : xshâyathi
15 ya : avaiy : Ūvjiyâ : arikâ : âha : utâshâm : Aurama
16 zdâ : naiy : ayadiya : Auramazdâm : ayadaiy :
vashnâ : A
17 uramazdâha : yathâ : mâm : kâma : avathâdish :
akunavam
18 : thâtiy Dârayavaush : xshâyathiya : hya : Aura-
mazdâ
19 m : yadâtaiy : yânam : avahâ : ahatiy : utâ : jîvah
20 yâ : utâ : martahyâ : thâtiy : Dârayavaush : xsh
21 âyathiya : pasâva : hadâ : kârâ : adam : ashiyavam
: abiy : Sak
22 âm : pasâ : Sakâ : tyaiy : xaudâm : tigrâm : barati
23 y : imaiy : Sakâ : hacâma : âisha : yadiy : abiy :
draya : a
24 vârasam : parashim : avadâ : hadâ : kârâ : visâ : viy-
atara
25 yam : pasâva : adam : Sakâ : vasiy : ajanam :
aniyam : aga
26 rbâyam : hauv : basta : anayatâ : abiy : mâm : ut
27 âshim : avâjanam : mathishtashâm : Skuxa : nâma :
avam : aga
28 rbâya : utâ : anaya : abiy : mâm : avadâ : aniyam :
math
29 ishtam : akunavam : yathâ : mâm : kâma : âha :
pasâva : da
30 hyâush : manâ : abava : thâtiy Dârayavaush :
xshâyâ
31 thiya : avaiy : Sakâ : arikâ : âha : utâ : naiy : Aura-
mazd
32 âshâm : ayadiya : Auramazdâm : ayadaiy : vashnâ :
Aurama
33 zdâha : yathâ : mâm : kâma : avathâdish : aku-
navam : thât
34 iy : Dârayavaush : xshâyathiya : hya : Auramazdâm
: yadâta
35 iy : avahyâ : yânam : ahatiy : utâ : jîvahyâ : utâ
38 : martahyâ

ваць, той будзе шчаслівы як пры жыцці, так і пасля смерці”.

(20-30) Кажа Дарый, цар: “Тады разам з войскам я накіраваўся да сакаў. Затым сакі, які носяць востры капялюш. Гэтыя сакі адыйшлі ад мяне. Тады да мора[46] я накіраваўся. Там разам з войскам усе перайшлі праз раку. Тады я моцна разбіў сакаў, другую [частку] захапілі і звязанымі прывялі да мяне. Іх вялікага, Скунху, захапілі і прывялі да мяне. Тады я іншага вялікім зрабіў, так як хацеў. Тады краіна маёй стала.

(30-33) Кажа Дарый, цар: “ Гэтыя сакі варожымі былі і Ахурамазду не шанавалі. Ахурамазду я шанавай. Па волі Ахурамазды я зрабіў з імі тое, што хацеў”.

(33-36) Кажа Дарый, цар: “Хто Ахурмазду будзе шанавачь, той шчаслівы будзе і пры жыцці, і пасля смерці.”

Ілюстратыўны матэрыял падрыхтаваны з дапамогай наступных інтэрнэт рэсурсаў:

1. <http://www.livius.org>
2. <http://www.cais-soas.com>
3. <http://www.iranologie.com>
4. <http://www.heritageinstitute.com>
5. <http://rec.gerodot.ru>
6. <http://memembers.ozmail.com>
7. <http://en.wikipedia.org>

Рэльеф з выявай Дарыя Вялікага.

[46] Мажліва, маецца на ўвазе р. Сырдар'я.